

EUZKO OLDOZKEREA

urtzago

I. Euzko-oldozkerea zer dan.

Garrantzi aundikoa da euskeraz idatzi eta euskeraz itz egitea, baiña garrantzi aundiagokoa euskeraz oldoztutea. Gure izkerea edo gure itzak nai idatzita dagozala nai aboz oguziak dirala gure barruko adimenaren eta oldozkunen agiria baiño eztira. Barruz oldoztu eta barruz eratuten doguna, aboz nai idatziz agertzen dogu. **Verbum oris manifestatio verbi mentis**, antxiñako laterritarrak esan oi eben lez. Geure barruan sortzen doguna, abotsez naiz beste orrelako bidez ataz azaltzen dogu. Izkerak adimenaren agerbide eta ezaguntza-bideak dira. Nola izkerea ala oldozkera edo adimenaren ezaguntza ereak, nola adimenaren bideak alan izkereak.

Gazte nintzala Ikastetxe Nagusi baten nengoala, sarri ezta-baideak eta iskanbillatxuak izaten genduzan atzerritarrakin eta eurak lantzin bein aurpegira jaurtiten euskuen onelako irañen bat: **Zuek, euskotarrok, beste bidez zabiltze beti, zuek eztozue besteak lez oldoztuten.** Eta irain lez aurpegira jaurtiten euskuena etzan iraña, egi biribilla baiño. Guk euskotarrok eztogu besteak lez oldoztuten, guk geure era ta bideak doguz, guk geure oldozkerea dogu eta gure

oldozkerea ezta beste erritarrak dauken oldozkerea. Egunoro entzuten dogu **The British mentality, the French mentality, the Continental mentality** eta orrela. Engelandarrak eta parantzetarrek eta txiñatarrak eta japandarrek eta, euren oldozkerea daben lez guk be geure oldozkerea dogu: **the Basque mentality**, Eusko-oldozkerea.

Adimenak Jaungoikoak egñiak dira. Giza-gorputzak'tzaz, dana dala, giza-gogo eta adimenak'tzaz eztago ezpairik, **Zuek eta ni ere Jinkoak gñiek gire** gure abesti zarrak diñonez. Ez Charles Darwin'ek ez Teilhard de Chardin'ek dabe onelako egi aundirik ukatu. Gure gogoak, gure adimenak Jaungoikoak egñiak dira; baña Urtzi Jau-nak gogoak eta adimenak eratu ebazanean gorputzetan eratu ebazan eta gorputzakin artu-emon lotu lotuetan jarri ebazan. Giza-seme-ala-baen adimenak, ludi onetan bizi garanez gorputzakin lotuta, nastauta bizi dira eta batak besteagandik laguntza aundia artzen dau. Adime-nak, aditu ta aitu ta ulertu egiteko, gayak irudimenetik artzen dauz, irudimenak sentsumenetik nai entzumen, nai ikusmena nai usai-mena ta abar dirala. Gorputzak be barrutik, gogotik artzen dau bere bizitza eta bere margo eta beste-tasun asko. Gogoak, naiz ta gorputzetik azke izan, gauza askotan gorputzagandik laguntza artzen dau.

Gu euskotarron gorputza beste erri guztietakoen gorputzak baño bestelakotxoa dala nai burazurrez, nai ulez nai odolez jakña da. Odolez, or daukaguz giza-odola aztertuten ibilli dabilztanak eta Reshus ezezkoa eta olakoak guban aurkituten dabezanak. Gorputzez, ba, nai odolez bedegarrrak garala-ta, gogoz eta oldozkeraz be bedegar izan bear. Eztot esango antxiña gure Huarte de S. Juan'ek bere EXAMEN DE INGENIOS'en idatzi ebana egia danik, baiña gorputz eta gogo-bitartean artu-emon estua dagola bai, eta beraz gorputz bedegarrrak eta odol bedegarrrak oldozkera bedegarrerako bidea dirakaskuela.

Ortik datorkigu guri, euskotarroi, gure **OLDOZKERE**A.

II. Eusko-oldozkerea nun eta zetan agertzen dan.

Esan dodanetik ulertu gegike enda bakotxak, bere izakera be-degarra daukala-ta, bere oldozkera bedegarra daukala. Nun, baiña, agertzen ete-da oldozkera ori? Itzetan? Ez, itzetan bakarrik. Itzak bakarrik eztira oldozkera, oldoz-gai,gogai, uste baiño. Oldoztuteko itzak bata besteakaz lotu eta josi egin bear doguz. Argibidez **txa-kurra, gizona, mendia** eta orrelako itzak gogo-gaya emoten dauste

baña berez eztira oldozkera. **Txakurrak zaunka dagi, gizona adimenduna da, mendia urrun dago** eta orrelakoak esaten dodazanean oldozkuna dagit eta oldozkereak erabiltzen asten naz. Oldozkerea itzak alkarrekin josteko erea, alkarrekin lotuten ibilteko bidea da. Gazte nintzala Cesar Cantu jaunaren HISTORIA UNIVERSAL irakurten zale nintzan eta bein Mayans jaunak-edo auxe esan ebala irakurri neban: **An Ameriketara izkera bat zala itz guzti guztiak españerazkoak eukazana baiña alan eta be bestelako izkera zala.** Zelan izan ete-ledike orixe baiña? Itz guztiak bardiñak eta izkerea bardiña izan ez? Bai, izan lediken gauza da. **Joskerea** bardiña eztalako. Joskerea ADITZAK egiten dau; beraz aditza, itzak bata besteakaz josten dauzan itza bestela izan ezkeru, izkerea be bestelako izango da. Argibidez, orrek or goyan jarri dodazan iru euskel-itzok nik engelandar bateri onela esan neuskioz: **The gizon with the txakur has gone to the mendi,** eta parantzetar bateri: **Le gizon avec le txakur est parti pour le mendi,** eta españar bateri: **El gizon con el txakur ha marchado al mendi.** Orrek irurok eztabe ulertuko nik zer difotsedan, baña bataz engele-raz egiten dodala eta besteak parantzeraz eta españeraz usteko dabe. JOSKEREAK, aditzak egindako joskerea engelandarazko naiz parantzetazko nai españerazkoa dalako.

Orrelakoren bat jazo yakun guri geure euskereagaz. Askok, batez be ni lez baserritik jaupalgai-ikastetxera joan gintzanok, an baserrian be bai-genkian **aragi** ta **okela** etziralala bardin. Bai genkian zer zan aragia, zer zan okelea eta zer zan gizona. Baña joan gñian Ikastetxe Nagusira eta an lateraz irakasten euskuen eta DE INCARNATIONE; DE SACRAMENTIS; DE VIRTUTIBUS eta orrelakoak irakurten gebazan. Zer ete-dok **incarnatione** ori? Toma deunak irakasten euskun or **Caro, carnis** edo aragi gizon-ordez egoala. Atala guztiaren ordez. Baña ikastolean bertan beti lateraz **incarnatio, incarnationem** erabiltzen geban bai, eta beste oldozkun barik geure baserrietara atzera joan gintzanean, baserritarrek baño geyago bai-gekiagula-ta **Jaungoikuaren inkarnasina** irakatsi geutsen. Iñoiz etxak-ken gure atzekuak bururatu: Jaungoikoaren gizon-egite edo aragitze edo gizakunde edo olakoën bat esaterik. Baserritarrek obeto ulertuko eben ori esan ba-geutsen, baña errezo eta jakintsu-antzoago zan inkarnasinoia eta olako laterkadak esatea eta esan eta egin. Orrela gure euskera lateldu egin geban.

SACRAMENTA goi eskarra emoten daben ikurrak dirala be irakurten geban guk ikasten gebazan idaztietan. **Signa, Gratiam** significant eta orrela. Guk, baiña, naiz ta bertan baserrian **ikurra** ta **antza**

ta **eskarra** eta orrelakoak geure artean erabili, izkintokira zerurako bideak irakasten joaten gintzanean **sakarmementua** eta **grazia**, eta **sig-nua** eta orrelakoak erabiltzen gebazan. Guk geure euskerea ondatu ta erail egiten geban. Geu jaupari edo abadiok gara errudun gauza askotan. Geuk euskerea jaso ta landu ta biribildu ta garbitu egin biar dogu. Eusko-oldozkerea eztirala itzak bakarrik esan dot eta orrela da izan be, baiña itzak garbitu eta joscerea biribildu egin biar doguz.

Zelan baiña?

A) **Itzak eurak ondo bananduz.** Itzetan eztagola izkeraen indarra esan dot eta orrela da izan be, baiña edertasuna, osotasuna eta biribiltasuna itzetatik etorri dator. Itzak geureago dirala eta euskerea bera be geureago izango da. Argibideak: Erderaz gauzaen **tasuna** agertzeko batzutan **-ano**, beste batzutan **-al**, beste batzutan **-ense** ta orrelakoak erabiltzen dabez. Ikusi emen: **africANO**, **territoriAL**, **gijo-nENSE** eta orrela. Guk geure euskera aberatsean bai-doguz gure atzizkiak (postposition) orrek lako oldozkunak agertzeko. Guk geure **-ar**, **-tar**, **-ko**, **andiko**. Ikusi emen: **BilboTARRA**, **DurangARRA**, **lurre-KOA**, **ItxasANDIKUA** eta abar eta abar. Ez geunke ifioiz be esan bear bilbainua, duranguesa, terrenala, ultramarinua eta olakoak. Guk erderazko **-ismo** ikurtzeko be bai doguz geure itz polit, bigun, goxo **-tasun** eta **-keri**. **ABERRI**-itza gura ezpa'dogu eta bere ordezerderazko Patrie naiz Nation maiteago ba'dogu zegatik ez esan Patrio**TASUN** (ona danean) edo Patrio**KERI** (okerra danean)? Erderazko **COMMUNISM** eta **Catholicism** euskeraldu gura ba'doguz eta **BALTSAKERI** ta **OROKARTASUNA** maita ezpa-doguz zegaitik ez esan Komun**KERI** eta **KATOLITASUNA**? Bide onez pozarren irakurri dot azkenengo **ZERUKO ARGIA**'n (152'garren zenbakia) Kintana'tar F. Xabier'ek darabillan **TELE**Eikuskifia. Nik neuk urrutikuskiña erabiltzen dot, baiña bide erdiz geratutea buruz bera jaustea baiño oba. Teleikuskiña telebisifia baiño askoz oba, biok baiño obe urrutikuskiña. Sustrai blok euskerazkoak.

B) **Joscerea ondo zainduz.** Itzak banandu ta gero bata bestea-gaz josi ta lotu egin bear dira eta orretarako be geure jostorratz eta geure aria erabili bearko. Euskereak bere bideak dauz orretarako be. Gure zoztorrik aundiena erderaz oldoztu egitea da. Erderea derabilgu ataz eta barruz, erderea derabilgu irakurten doguzan idaztietan, erderaz geyenetan idazten dogu eta beraz erderaz oldoztu. Orixe da gu galtzen gauzana. Nik neuk beti euskeraz idazten dautset eusko-abizendun guztiai eurai idatzi bear dau'sadanean. Bein Lon-

don'etik Roma'rako bidean Milan'en gelditu bear nintzala-ta bertan lekaima-buru (monjatxuen nagusi) zanak euskel-abizena ebala-ta, euskeraz idatzi neutsan. Lekaimetxu arek ezin siñistu bere begiai... baiña euskeraz? esaten eutsan bere buruari, Euskeraz!! **Josaus!!!** Ez eban uste euskeraz idazkitxu bat idatzi leikeanik.

Beste baten España'ko Ordezkari edo konsul bateri be euskeraz, euskel-abizenduna zalako. Onek bai eban maita euskerea, baiña Egip-to'n urte askotan bizi izan zalako eta Belgika'n ezkondua zalako, erderaz erantzun eustan, baiña euskerea'ganantz bere gogo ta biotza lenengoz bigurtuz. Euskerea landu ta euskerea biribildu dagiguzan. Eta orretarako euskerea biotzez eta egiz maitatu dagigun.

Besteai euren uts-egifñak buru-gain jaurtitzen ibilli barik, geuk geure buruak aztertu eta zuzendu dagiguzan. Jon XXIII maitetasun-bideak ludi ganean zabaldu dauz. Oñarte gu orokar edo katolikarrok bai-gebiltzan besteen okerrak zuzendu gurariz. Jon XXIII esan euskun: Arek euren okerrak ba'dabez guk geure uts-egifñak doguz. Beraz ...**neu-neure erruz** esan eta aurrera euskera aldeztu eta edo-zelango osotasun-aldeztu lan egifñik.

Euskara! Yalgi adi kanpora... yalgi adi plazara... yalgi adi dantzara. Baiña plazara eta dantzara ezingo da yalgiko, ezingo da agertuko **ondo jantzita** egon ezik.